

УДК 78.071.1: 78.071.2

ББК 85.315.54 (Укр)

Павло Лесюк

ЮРІЙ КРИХ.

ПОРТРЕТ СКРИПАЛЯ-ВИКОНАВЦЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕЦЕНЗІЙ

(до 100-річчя від дня народження)

У статті розглядаються особливості виконавської манери скрипаля Ю.Криха. Основна увага автора зосереджена на висвітленні різножанровості репертуару та розмаїття виконавських засобів в інтерпретації згідно з численними рецензіями та відгуками.

Ключові слова: скрипаль, виконавець, концерт, рецензія, репертуар, манера, стиль.

Ім'я Юрія Криха (1907–1991) – професора, блискучого скрипаля-виконавця, педагога, диригента і громадського діяча Галичини – було добре відоме в Україні, а також неодноразово звучало у європейській пресі. Він жив і успішно працював у дуже складний для Європи, ба навіть для усього світу час, час великих суспільних потрясінь – двох світових воєн, між- і післявоєнних негараздів і злиднів. Його надзвичайно цікаве й разом із тим сповнене небезпекою життя перетнулося з долями багатьох відомих людей, чиї імена разом з іменем Юрія Криха увійшли в історію. Ті, хто знали його, відзначають творчу активність, широту науково-мистецьких зацікавлень, дивовижну працездатність. Працював у Тернополі, Львові, Києві, Бердичеві, Станіславі (Івано-Франківську), де організовував хори, оркестри, ансамблі, якими часто керував чи диригував. Найтриваліший за часом період творчої, педагогічної та громадської діяльності Ю.Криха пройшов на Прикарпатті в Івано-Франківську. Гастролював по Україні та Європі, дуже часто з дружиною-піаністкою Іриною Любчак. Його скрізь любили за товариську вдачу, щирість, виняткову вихованість і чуйне ставлення до людей, які його оточували, з якими він працював і спілкувався.

У 30-ті роки на галицькому музичному небосхилі Ю.Крих був чи не єдиним концертуючим скрипалем-виконавцем [1, с.174]. “Технічно дуже завансований, музикальний і серйозний у своїх артистичних намірах – Крих є вже сьогодні скрипалем у повному розумінні цього слова” [2]. Станіслав Людкевич вважав, що Ю.Крих “скрипак, який невпинною працею добуває собі скрипкову “марку” [3, с.537]. Всюди, де концертував Юрій Крих, преса повнилася захопленими рецензіями, у яких відзначалися “видатний, гарний і певно поставлений тон, ритмічна прецизність та інтонація” [4]. Його концерти завжди відзначалися доброю організацією, зразковою дбайливістю про стиль, різноманітністю програми та старанністю її підготовки. Гра Ю.Криха виділялася чудовою співністю інструмента, технічною спроможністю, легкістю, витриманістю і тонкою музикальністю [1, с.174].

Оскільки автору статті не вдалося віднайти аудіозаписів гри Ю.Криха, то спробуємо провести реконструкцію виконавської манери згідно з численними усними відгуками та друкованими рецензіями про сольні виступи Криха. Відомо, що не тільки українська, а і європейська преса повнилась найгучнішими дифірами щодо блискучих концертів професора Криха під час його турне по Європі та концертів в Україні. З виступів у

Європі є тільки загальні згадки про шалений успіх у Відні, Берліні, Варшаві, Кракові, Парижі та інших містах. А концерти в Україні можемо оглянути детальніше, оскільки збереглися афіші та численні відгуки, які допоможуть намалювати виконавський портрет Ю.Криха.

Репертуар скрипаля містив різноманітні за жанром та стилем твори: від Вівальді та Баха – до найновіших на той час творів українських і зарубіжних композиторів, від коротких лаконічних п'єс – до найскладніших скрипкових концертів, від співучої кантилени – до карколомних технічних пасажів: “Треба відзначити, що скрипак Юрій Крих старався усе збагатити свої програми новими невідомими творами чужих та в першу чергу українських композиторів” [5]. Як зазначав Н.Нижанківський, Крих намагався кожен твір виконати перш за все стилево [6]. Очевидно, слід розглянути репертуарний доробок Ю.Криха детальніше.

З творів старовинної музики можна назвати сонату “Покинута Дідона” Д.Тартіні – слухачі визначали рівність та теплоту звучання інструмента Ю.Криха; ля-мінорний концерт А.Вівальді, в якому виконавець “зумів зацікавити слухачів технічною опанованістю та випрацьованою в деталях інтерпретацією” – у першій частині дещо “надмірні состенута та рітардандо”, “контемпляційною глибиною” контрастувала друга з повною “рухливою мінливості” третьою частиною [5]; подвійний концерт, частини зі сольних сонат і партіт та відома “Арія” Й.С.Баха.

Твори класичного стилю репертуару представлені штрихово витонченою сонатою A-dur В.А.Моцарта (“Моцартівський стиль був тонко відчутий та правильно поданий” [5]) й улюбленою, завжди дуже “темпераментно і натхненно” [7, с.53] виконуваною Крихом “Крейцеровою” сонатою №9 Л.ван Бетовена.

Найчисленнішими в репертуарі скрипаля були твори романтичної доби. Це – концерти Й.Брамса, П.Чайковського (“...незважаючи на надто подекуди свобідну ритміку у першій частині, все ж таки провідну лінію удалося виконавцеві вдержати вповні на висоті” [3, с.611]); Г.Венявського d-moll op.22 (“розмах, вибухи, солодкість кантилени, переливи розгравности – все це вмонтовано в одну цілість” [6], “бездоганно та доволі стилево...збираючи грімкі оплески одушевленої публіки” [3, с.526]); Н.Паганіні №6 (“ніжна кантилена чергується з паганінівськими технічними ефектами – арпеджіо, флажолети, подвійні флажолети у швидкому темпі – виконані інтонаційно, ритмічно і технічно” [8]); концертний дует Ш.Беріо. Серед сонатного репертуару – сонати Ц.Франка (c-moll) та “багаті норвезькою орнаментикою” [9] перша і друга сонати Е.Гріга. І, звичайно, у великій кількості представлені романтичні п'єси: милозвучні – “Колискова” (любив виконувати на біс) та “Ave Maria” (“цілість молитовна, як і треба було” [6]) Ф.Шуберта, “Слов'янський танець” А.Дворжака, “Романс” П.Чайковського; п'єси запальних іспанців – “Циганські наспіви” П.Сарасате (“брильянтне технічне опанування” [5]) та “Хота” М.де Фалья; технічно-віртуозні – “Хоровод гномів” А.Бацціні, “вічно свіжа і променююча перлистими пасажами” [10] “Скерцо-Тарантела” Г.Венявського, “блискуче виконувана” [11] технічна п'єса “Перпетум мобіле” О.Новачека (виконував у переважаючій більшості концертів), Каприс №24 Н.Паганіні–К.Шимановського (“багатий і різноманітний арсенал засобів виразності” [12]) та славнозвісний “Політ джмеля” Н.Римського-Корсакова, улюблений твір Ю.Криха, який дуже часто звучав у концертах по два рази (виконував ще й на біс).

Окрему частину репертуару складали твори зарубіжних композиторів ХХ ст.: імпресіоністичний “кольористично виразний” [13] “Фонтан Аретузи” К.Шимановського, “Friss” Б.Бартока та Gustave Samazeuilh – “Іспанська пісня” (виконавець створював “калейдоскопічну зміну настроїв – від елегантного до святково-урочистого” [12]).

Як згадує донька Лідія, Крих надзвичайно любив виконувати нові, сучасні йому твори. Шукав у них щось цікаве, виразне. Адже ці твори – чисте поле для творчості художника, вони не скуті рамками стилю як, наприклад, твори барокової чи класичної доби, тим більше, що композитори, зокрема сучасні, переважно радо вітають політ інтерпретаційної думки виконавця. Н.Нижанківський особливо підкреслив, що “Крих грає модерністів не як якусь “кумедну диковинку”, тільки як музику, що пішла на етап далішого нашого насущного хліба. Але тому, що Крих добре перетравив минувшину, він розуміє твори сучасників, відчуває їх, так сказати б, психічно їх потребує, тому виходять вони в його інтерпретації дуже просто, дуже природно і місцями так зрозуміло, немовби Крих грав якусь звичайну пісеньку, чи злегка “для себе” імпровізував у вільну вечірню годину...” [6].

Вагоме місце у репертуарі Ю.Криха посідали мініатюри українських композиторів, які він “блискуче виконував” [3, с.613]: “Рапсодія” М.Лисенка (перше виконання у Львові), Варіації на народну тему Ю.Мейтуса (перше виконання у Львові), “Пісня” В.Барвінського, “Чабарашка” С.Людкевича (редакція і перше виконання Ю.Криха), “Танок” А.Солтиса (редакція і перше виконання Ю.Криха), “навіяна меланхолією” [8] “Імпровізація” О.Москвичіва та власний твір “Верховина” – “фантазія, в якій відчувається широкий подих гір і молодості” [11].

Отже, коротко оглянувши основні, найчастіше виконувані твори з репертуару Криха, бачимо, якою треба було володіти глибиною звука та технічними навичками, щоб із легкістю долати такі відомі і зовсім не прості щодо техніки виконання твори. Ось ще кілька відгуків рецензентів: “Його гарний тон, повний, звучний, гнучкий у виразі, доволі велика чистота інтонації, непересічна біглисть, та психічні вартості, про які вже згадано, призначують його до дійсної, поважної, правдиво мистецької гри” [6]; “Крих визначився при дуже добрій звучності інструменту зрівноваженим, спокійним веденням смичка, прозорою технікою та м’яким і соковитим, але не перечуленим тоном” [5]; “...великий інтелектуаліст-музик, надзвичайно сильна індивідуальність, глибокий мислитель, якого уміння йде в парі з творчістю... Кожний його концерт належить до тих споминів, які залишаються на все життя. Його мистецтво – це справді геніальна інтерпретація людської думки...” [7, с.42–43]. Непересічний талант, неймовірна працьовитість, велика життєва активність (на своєму 80-річному ювілеї виконав “Політ джмеля” Н.Римського-Корсакова) – все це характеризує надзвичайно насичене й цікаве творче життя маестро Юрія Криха. Очевидно, що постійному успіхові концертів Ю.Криха довгий час сприяв інструмент роботи знаменитого А.Страдіварі, звучання якого, безперечно, надихало маестро Криха на високохудожнє музикування. Але всім відомо, що інструменти самі не грають, тим більше, що у грі на скрипці чи не вирішальну роль має праця, майстерність та школа. До речі, школа у випадку Ю.Криха займає не останнє місце з вищезазначених факторів.

Ознайомлення з рецензіями на виступи Юрія Криха дає підстави стверджувати, що його виконавський стиль увібрав у себе деякі риси виконавської манери європейських

скрипалів-романтиків: виразність кантилени, теплоту звука, багатотембровість, експресивність, поривчастість. Багато технічних прийомів запозичені у європейських скрипкових шкіл: стакато-воландо, спікато, мартеле [14].

Важливу роль у формуванні виконавської манери галицького віртуоза відіграли традиції народного виконавства, пов'язані з особливостями західноукраїнського фольклору. Наприклад, гра детаще коротким смичком у швидкому темпі (наближене до сотійє), широке використання мелізматики (морденти, форшлаги, трель), гліссандо, інструментальна речитація, імпульсивне вібрато. Ці прийоми часто представлені у творах для скрипки українських композиторів (В.Барвінського, М.Гайворонського, І.Левицького, С.Людкевича, Р.Придаткевича), які часто виконував Юрій Крих [15, с.22–23].

Виконавській майстерності Ю.Криха притаманні різноманітна техніка правої руки, глибокий і приємний тембр звука, що не тратить своїх якостей навіть у швидких пасажах, благородна кантилена, добре розвинена біглість пальців лівої руки, темперамент і енергія. Він досконало володів технічними прийомами, започаткованими Н.Паганіні: піццикато лівою рукою та виконання подвійних флажолетів у швидкому темпі. Технічні засоби Ю.Криха завжди підпорядковувались художній межі [15, с.24].

Вихований на методиках російської (С.Іванов) та франко-бельгійської (Ж.Тібо) скрипкових шкіл, Ю.Крих вніс особливий акцент та новизну у скрипкове виконавство і шкільництво Західної України. У цей складний час Другої світової війни та у важкі роки повоєнної відбудови – прищеплення інших відомих шкіл були як ніколи актуальними для подальшого розвитку професійного скрипкового виконавства в Україні.

1. Черепанин М. Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX століття): Монографія. – К.: Вежа, 1997. – 326 с.
2. Рудницький А. Юрій Крих // Діло. – 1936. – Ч.83.
3. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / Упор., редакція, переклади і примітки З.Штундер. – Львів: Вид-во М.Коць, 2000. – Т.2. – 816 с.
4. Барвінський В. Скрипак Юрій Крих... // Новий час. – 1936. – 23 квітня.
5. Барвінський В. Юрій Крих – скрипак // Краківські вісти. – 1942. – 16 грудня.
6. Нижанківський Н. Юрій Крих // Українські вісти. – 1936. – 14 квітня.
7. Крих Т. Юрій Крих: Спогади. Статті. Рецензії. Листування. – Коломия: Вік, 1996. – 96 с.
8. Березовський В. Юрій Крих у Чорткові // м.Чортків, 16 січня 1943 р.
9. Білецька Х. Музики світ прекрасний // Прикарпатська правда. – 1971. – 13 квітня.
10. Погоріліс М. // Голос Польський. – 1939. – 14 травня.
11. Кос-Анатольський А. Ювілей Юрія Криха // Культура і життя. – 1977. – 31 березня.
12. Грабовецький В., Василькевич Х. Жива і глибока думка // Культура і життя. – 1976. – 29 жовтня.
13. Барвінський В. Хроніка й рецензії // Українська музика. – Львів, 1939.
14. Волошук Ю. Скрипаль Юрій Крих: грані творчого обдарування // Музично-краснзнавчий альманах “Без пісень нема життя...”. До 40-річчя створення музичного факультету Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника. — Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. – с. 12–16.
15. Волошук Ю. Концертне життя Галичини і виконавсько-пропагандистська діяльність провідних галицьких скрипалів (1848–1939). – К.: Знання, 1999. – 36 с.

Analyzation of the performance manner of violinist Yuriy Krykh. The author's general attention is concentrated on the multigenreing repertoire and the different performer's technical resources by numerous reviews and opinions.

Key words: violinist, performer, concert, review, repertoire, manner, style.